
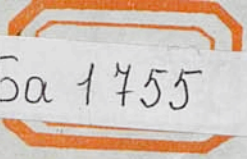

Ба 1755

Ба 1755

Nović, A.

nr. 1361

U domu Lopej-aparjadsino.
P ocjarburg-1911 god.

Za Hance ist ee besnet.

Bratki. 23.

Peterburg-1911

Ба 1455

„Загляне сонцэ
и ў нашэ ваконцэ“.

У ДОМУ ЛЕПЕЙ.

АПАВЕДАНЫЕ.

А. НОВІЧА.

Бел. адзел
Инв. 1963 г.
17558р

Бел. адзел
1994 г.

Цэна 4 кап.

ПЕЦЯРБУРГ.

Друкарня К. Пенткоўскага Больш. Подъяеск. 22.

1911.

У выдавецтве „Загляне сонцэ і ў нашэ ваконцэ“ (С.-Пetersбургъ, В. О., 4-я л., № 45, кв. 16) можна купляць такіе
выданьня:

(Азначэнныя зоркай — выданьня нашы, без зоркі — чужыя, азначэнныя
bis — выйшлі і польскімі і рускімі літэрамі).

Выданьня беларускіе:

I. Да навучаньня:

* bis	Беларускі лемэнтар	цэна	6 кап.
* bis	Першае чытаньне Цёткі	»	6 »
*	Другое чытаньне Коласа	»	25 »
	Karotki katechizm	»	5 »

II. Навуковыя, даступныя для усіх:

*	Гутаркі аб небі і зямлі з рыс.	цэна	15 кап.
bis	Цукер В. Тройцы	»	3 »
bis	Гутаркі аб гаспадарцы	»	3 »
* bis	Як ратаваць уздугую жывёлу	»	3 »
bis	Як бараніцца ад халеры	»	1 »
bis	Як рабіць добрыя рамовыя вульлі	»	5 »
bis	Зямельная справа у Новай Зэляндыі	»	3 »
bis	Аб гаспадарцы на хутары і шнурох	»	5 »
bis	Кароткая гісторыя Беларусі	»	60 »
bis	Беларусы і іх нацыянальнае адраджэньне	»	5 »
	Ві. Andrej Vabola твiсунік	»	5 »
bis	Як ужываць штучны навоз	»	2 »

III. Повесьці, апаведаньня прозай.

	Дым Конопніцкай	цэна	4 кап.
	Казкі	»	6 »
bis	Гэдалі, Э. Оржэшко	»	6 »
bis	Казка аб вадзе	»	3 »
	Архіп і Лявонка, Горкаго	»	8 »

1361

„Загляне сонцэ
и ў нашэ ваконцэ“.

У ДОМУ ЛЕПЕЙ.

АПАВЕДАНЫЕ.

А. НОВІЧА.

Цэна 4 кап.

ПЕЦЯРБУРГ.

Друкарня К. Пенткоўскаго Больш. Подъячск. 22.

1911.

5 176

25. 04. 2009

У дому лепей.

А. Новіча.

У тыдні два па Петры пад вечар па дарозе з Мінска у маёнтак пана Зарэмбы ішоў чэлавек гадоў за шэсьдзесят, але ешчэ моцны; на ім была парусіновая шапка, с чорнага сукна сурдут і камізэлька; зграбна зробленыя боты і хустка на шыі паказывалі, што падарожны, хаця не пан і не шляхціц, але ня быў просты, шэры хлебароб.

Ішоў ён паволі, паглядаючы па старонах. Минуўшы цэркву, што стаяла злева ад дарогі на ўзгорку, пайшоў меж прысадаў; маёнтак быў блізкі і да нашага падарожнага пачалі далетаць галасы.

— Дзеткі, завіхайцеся! раздаваўся голас ва ўсе староны і рэхам адбіваўся ат суседняга бора—сонцэ ўжо нізка, ня кончым стога!

Голас старому быў здаўна знаёмы і пад яго сівымі вусамі зьявілася усмешка.

І пан тут—падумаў сабе, не змяніўся, відаць, за гэтыя колькі гадоў, крычыць, прынаймней, так сама, як калісь ешчэ за паншчыны!

Дарога звярнулася направа і разам перад падарожным аткрылася лучка, пасярод каторай уздымаўся больш як на дзьве часьці складзены стог; навакол яго працавалі чэлавек дваццаць парабкаў і баб; аподаль, пад бярозай, стаяў самавар, шклянкі і тут жэ з газэтой у руках на сене сядзеў жвавы стары праве адных гадоў з нашым, адзеты, у белую жакетку і штаны, у саломенным капалюшы.

Гэта быў пан Міхановіч, арэндар пана Зарэмбы.

Сабакі першыя заўважылі новага чэлавека і, брэшучы на розныя галасы, сунуліся да яго.

Міхановіч палажыў газэту і поглядзеў у тую старану.

— Эгэ! сказаў ён, каго ж гэта Бог дае? Ці ня ты гэта, Тодар?

Наш падарожны зняў шапку і блізка падышоў да пана.
— Нех бэндзе пахвалёны Езус Хрыстус, зачаў ён па старасьвецку, цалуючы пана ў руку.

— На векі! атказаў той, моцно сціснуўшы руку Тодара і цалуючы яго ў твар. Вось ня спадзеваўся каго бачыць! Чуў я, што ты вярнуўся са сваей Сьбіры—навіны у нас, сам ведаеш, скарэй як у газэтах расходзяцца,—але ня верыў! Аж ты тут і сам!

Ну, садзіся! Вось тут пад бярозкай, на сене!.. У вас там, мусі быць, і бярозак нема, ды і сена справаджаеце зза мора. Можэ гэрбаты хочэш? Вось тут ёсць троху вяндыны, сметанка, сьхаркі... гаворыў Міхановіч, відаць надто рад з госьця.

Ну, як ж табе там паводзілася? раскажы!—Памаладзеў ты там за морэм, Тодар!

— Якая там, пане, моладасць! атказаў той. Спужаўся я, што памру там ат паганой трасцы, прыехаў да дому, каб у роднай зямлі злажыць старыя косці пад хвоей, або вось такой, як гэта, бярозкай..

— Што так? спытаў Міхановіч.

— Так, пане! Павебра там шкадливае, асабліва для нашых..

Тым часам грабцы, увідзеўшы новаго чалавека, зацэкавіліся; той-другі селі пад кустамі круціць цыгаркі і пріслухіваліся да таго, аб чым гаварылі пан с Тодарам; дзеўчата нерэсталі грабьці і так сама подыйшлі бліжэй.

Міхановіч апамятоваўся.

— Гэй-гэй! закрычаў ён, дзеткі! штож гэта? Гаспадар адварнуўся, дык і вы сталі! Трэба канчаць, відзіце, як сонцэ нізка. А заўтра сьвята.

Потым ізноў звярнуўся да Тодара.

— Вось што, мой прыяцелю, рад я, надта рад, што віджу цябе і цікава мне паслухаць, як табе паводзілася на чужой старане, але відзіш—і ён показаў рукой на сваю сенажаць—трэба спяшыць!

А вечарам буду прасіць цябе расказаць усё, як было; ніхто тады нам перэшкаджаць ня будзе. Пакуль што—хочэш з намі пасядзі, хочэш—ідзі у двор, з гаспадыняй пагавэндзіш.

— Э, пане! кажэ Тодар, штож гэта, ці я не знаю пані? Такая гаспадыня без работы не сядзіць, а я, стары бадзяка, прыду перэшкаджаць! Пабуду тут с панам, памагу стог канчаць; калісь і касіць, і грабці і я умеў ня горш за людзей!

І выпіўшы шклянку гэрбаты, што наліў яму пан Міхановіч Тодар зняў сурдут, гальштук, закасаў рукавы кашулі і ўзяў граблі.

З усмехам глядзеў на гэта Міхановіч.

— Вось госць, дык госць! Такіх бы гасцей ды больш!
Зух Тодар!

Так з жартамі, вясёлыя, двое нашых старых з граблямі ў руках далучыліся да работнікоў..

А сонца ўсё ніжэй апушчалася, ласкава асвечваючы ўвесь гэты абраз ціхай сельскай працы...

Як рўднага прывітала Тодара пані Міхановічыха, пачала распытвацца, дзе ён быў, як яму наводзілося. якіе там людзі жывуць.

Па вячэры ніхто не хацеў ісці спаць, нават меншыя хлопчыкі не крануліся з мейсца.

І тут жэ на ганку зачаў Тодар гаварыць.

— Ня ведаю, мае паночкі, с чаго пачынаць, ды і казка даўгая! Ну, але, калі ужо на тое пайшло, дык зачну с самага пачатку.

Але перш-на-перш, паночку, я тут з радасці, што увідзеў пана, паню, дзетак—усіх жывымі, здаровымі, вясёлымі, ня сказаў пану аб інтэрэс, а інтэрэс, ведама, на першым мейсцы.

С просьбай я да пана: будзь ласкаў—Тодар з гэтымі славамі устаў і хацеў пацаловаць Міхановіча ў руку, але той не пазволіў—дай мне, пан, колькі хвой паправіць кузьню, трэба брацца за старое рамясло. Што будзе належыць—аддам або адраблю!

— Добра, Тодар, трапіў ты як раз у пару; кавалак кліна—ведаеш там каля чыгункі, тлумачыў Міхановіч,—па запустах высеклі, ешчэ ня ўвесь попілавалі на шуркі, можна будзе табе выбраць. Больш як дзесяць пнёў ня трэба?

— Будзе, паночку! Якая там кузьня! толькі каб стары не сядзеў, зляжыўшы рукі.

— Заўтра сьвята, сказаў далей Міхановіч—прыходзь! пойдзем у лес: выбярэш сабе, а аб пану пасля пагаворым.

Стала ціха.

— Ну што ж кончылі аб інтэрэсе? запытала пані. Дык раскажы ж нам, Тодар, як там у вас за морэм? Многа цікавага відзеў? Кажы, як умееш! відзіш, як мы ўсе і старыя, і малыя не зважаючы, што за дзень напрацаваліся, нецярпіва чэкаем на цябе!

— Ну, дык мае паночкі, зачаў ізноў Тодар, як майго Янку забрылі у маскалі—панства ведаеце; не памог тут ні Моўша, ніхто! Бо праўду кажучы, як забракаваць такога малайца, як мой Янка. Вось за колькі дзён, як ехаць навабранцам на службу, ім і аб'явілі, хто куды назначаны. Янку назначылі ў

Закаспіскі Край. Блізкі сьвет! за морэм! Прапаў, думаю, хлопец: не вярнуцца яму ўжо аттуль!

Іду да воінскага начальніка (гэта ад яго залежыць, каму куды ехаць), кажу: Вашэ Благородзе, за што ж майму сыну такая кара? С суседаў нашых каторых тут у сваім месце пакінулі, альбо гдзе недалёка, іншых ізноў у другую губэрню, а майго гдзесь за Сыбір высылаеце? Будзьце міласцівы, дайце яму службу гдзе бліжэй!

А ён мне: „дурэнь ты, стары! для добра яго раблю: можа яго там пчасце чэкае! Ён майстар, граматны, такіх там трэба і добры грош можа там чалавек такі зарабіць, калі не пяніца, не лайдак“.

Што рабіць, думаю, можа і па праўдзі там не так дрэнна, як нам атсюль выдаецца.

Пабедаваў-пагарэваў, але нема рады: выправіў Янку.

Па неjakім часе прыходзіць ад яго ліст; пішэ, што шэнціць яму нішто сабе; займаецца больш сваім дзелам — слесаркай. Прайшло з год—пішэ, што яму далі мейсца на чыгунцэ, што там плацяць асобную пэнсію, не так як звычайным салдатам; каротка кажучы, хлопцу жыць можна.

Тым часам у мяне ішло ўсё горш ды горш; жонка майго Вінцуся, баба зьядлівая і мужу з ей горэ і мне старому неспакойна: у хаці сваркі, крык... Перэпрашаючы паноў—чорт ведае, што зрабілася!

Вінцусь да кузьні ніколі ня меў вялікай ахвоты, а мне аднаму трудна.

І зачаў я думаць, як бы гэта было добра, каб Янка вярнуўся са службы і ізноў мы з ім працавалі б разам.

— „Слухай, Тодар—застанавіў яго Міхановіч; усё гэта мы ведаем, начынай с таго, як выехаў ужо ў дарогу.“

— Паночку, атказаў Тодар, просты я чалавек, цёмны, а пан хочэ, каб я так гладка, да рэчы казаў, як які адвакат у судзе. І рад бы я карацей, без мужыцкіх выкрутасаў—але, што рабіць—ня умею.

Міхановіч толькі рукой махнуў. Умешалася пані.

— „Што ж застанавіўся Тодар: кажы, як умееш! А ты, Олесь—звярнулася яна да мужа—не перэшкаджай, бо і праўда: гдзе ж яму так казаць, як ты, альбо пан Крыштапоўскі.“

Такое пахлебства ды еше раўнаванне з лепшым у месце адвакатам надта падабалася Міхановічу, ён усміхнуўся.

— Ну, выбачай Тодар, сказаў ён, кажы далей.

Тодар здаволены зачаў ізноў:

— Добра... Але аб чым же ж гэта я казаў?.. Ага!

Дык вось па гэтых лістах ад Янкі я ўсё думаў, што было б добра, калі б ён вярнуўся.

Вось неяк я пішу—разумеецца не сам, чалавек я не пісьменны, пісалі мне ў шынку ў Элькі на Збаровой вуліцы—што с кузьней у мяне неупраўка, што чэкаю на цябе, сын мой Янка, што ты вернешся скоро да дому...

Аж ён і пішэ: наўрад я вярнуся да вас; тут жыцьцё мае куды лепшае, чым у хаці. Што я заціркі і хлеба з мякінай ня відзеў? А тут у мяне што дзень кавалак мяса; сыты, чыста адзеты, прыдзе свята — атпачываю, іду ў госьці.

Засмуціўся я! Толькі і пацешаю сябе тым, што так на ўсім свеце дзеецца: як птушка, набраўшыся сілы, кідае гняздо і бацькоў, так і дзеці нашы, як вырастуць, навучацца зарабляць на кавалак хлеба—кідаюць бацьку і матку... Калі там лепей—нехай з Богам там і жыве!

Але ўсёж такі, калі б ён вярнуўся—вялікая была бы для мяне карысьць і пацеха!

Нарэшце кончылася Янкава служба. Пішэ ён мне, што знайшоў добрае мейсца на чыгунцэ, бяре пэнсію 35 рублёў і мае дармовую кватэру.

О! кажу да сябе—гэта так!

Далей пішэ, што збіраецца жаніцца; бярэ дзяўчыну ня так маладую, але гаспадарную, с пасагам, дачку дарожнага майстра, рускую. Цяпер, сабе думаю, Янка ужо мусі быць ніколі ня вернецца дамоў!

Прайшло з год, прыходзіць ліст і ў тым лісьце Янка пішэ, што інтэрэсы яго ідуць добра, што яму павялічылі пэнсію, ужо ён бярэ 45 рублёў, але разам с тым хочэ ў горадзе аткрыць сваю слесарню; грошы трохі сабраў, рэшту дае цесць.

І ешчэ пішэ, ці не захочу прыехаць да яго я; буду памагаць у рабоце, буду даглядаць работнікоў, а жыць мне будзе там весялей, чым дома у ваднэй хаце са зьядлівай бабай.

Гэтакую даль ехаць? Чужы край? за морэм?

Доўга думаў я: і хочэцца паглядзець, як жывуць людзі па чужых краях, і грошы зарабіць хочэцца, і ехаць боязна: шкода пакідаць свой кут.

А ешчэ найшоў я на кірмаш у Слупцы на Петра; вядома на такі хвэст аткуль там людзі ня зьехаліся, тлум народу са ўсіх блізкіх вёсак, навэт з далёку, з-за Мінска. Зайшоў ў цэркву, памаліўся; спаткаў знаёмых; з Язэпам с Патрэбы, ды з Міхалюком, што ўсё рыбу ловіць ды качак стрэляе, пашлі ў лясок каля могілак, сели сабе пад хвоей, вышлі на келішку, зьелі па добраму кавалку сала, разгаварыліся; я і кажу: вось дзела якое: сын мой служыць у Закаспійскім краі, у горадзе

Асхабадзе, паводзіцца яму добра і надумаў ён мяне туды перэвесьці.

Ці варта мне яго слухаць? Стары я ўжо, сколькі таго жыцця засталася?

Што ж, куме, атказывае Язэп, доўга табе жыць, ці не— адзін Бог сьвяты ведае! А паспытаць шчасьця варта! Што тут высідзіш—нэндза, горэ! Зямлі пяць маргоў—тут і сей, і касі, і сам з дружнай карміся, і скаціну кармі, абуйся, адзенься і падаткі заплаці!

А Міхалюк дадае: праўда, ўсё гэта праўда! Каб ня жонка да нічога ды малыя дзеці,—паехаў бы і я куды-кольвек.

Спытайся каго хочэш: бяднейшых людзей ад нашых нема па ўсёй Расеі, бо калі ў нас, можа, ў каго і больш зямлі, чым у рускага, то за тое такая ж і зямля! Або пясок, або балота! Тут і сам жабраком памрэш, і дзеці ўсё сваё жыццё гарэваць будуць. Едзь, дзядзька!—гэта ён мне кажэ.

Доўгі час я так думаў, і так і гэтак мазгамі перэкідаў; радзіўся і с панам.

— „Помню“, ціха сказаў Міхановіч.

Нарэшце пайшоў да Моўшы. Жыды—гэтыя ўсё ведаюць.

А Моўша і кажэ: едзь, Тодар, шкадаваць ня будзеш: там можна мець гешэфт, там рамяеник патрэбен, плаціць за ўсё добра, не так, як у нас.

— А вы бы, пане Моўша, паехалі? пытаю.

— А чаму не? атказывае.

— А што вам перэшкаджае?

— „Тодар, Тодар, кажэ Моўша: стары, а гаворыш, як малое дзеця! Куды ж нам, жыдом, можна ехаць? Усюды, гдзе можна троху зарабіць, гдзе можна мець які-такі слемазарны гешэфт—зараз „ня можна!“ Сядзі, гдзе радзіўся! І мне нават так здаецца—гэта ўсё мне Моўша кажэ—што, калі б у пекле можна было мець гешэфт і аб гэтым даведаліся, дык нас і туды бы ня пуцілі, альбо пуцілі са ста чэлавекаў трох!

Як бы там ні было, зачаў я збірацца, а ад Янкі ліст за лістам: заве! Кузьню аддаў я Винцусю на час, пакуль вярнуся, прадаў карову, каня и ешчэ там таго-сяго, сабраў у такі спосаб рублёў са сто. Зачаў жэгнацца с суседзьмі: не сварыўся я надта ні с кім, з усякім стараўся жыць у згодзе, дзеля таго усякій да мяне з добрым словам, жычаць мне шчасьця на новым мейсцы.

А мне неяк маркотна: шкода і добрых людзей і сваей старай, цёмнай хаты... Ці вярнуся?

На машыну сеў я ў Мінеку. Поезд атходзіў пад вечар.

Было гэта дні за 4 перад першай Прачыстай. Быў ціхі, цёплы дзень, так як бы сягоння. Сонцэ ярка асвятляла ўсю акаліцу, я углядаўся на наш горад. Ніколі мне не здарылася ездзіць у тую старану і пакуль было відна я паглядаў на места, пазнаваў знаёмыя дамы, катадру, сабор, губэрнатарскі сад, поезд прыбавіў ходу і дом за домам зачалі знікаць, счэз гошпіталь, бліснуло шчэ штось на сонцы—мусі быць крыж ад якой цэрквы і Мінск прапаў з маіх вачэй.

Адна станцыя—другая... Усё знаёмае! Ведама, блізка ад нас, ніякой перамены. І зямля такая ж; балота як бы крыху менш; мейсцамі добрыя, мурожныя сенажаці.

Доўга я так глядзеў у вакно або стаяў на плашчадцы; ні-як не хацелася адарвацца ад свайго роднаго.

Заўтра, думаў, можа нічога гэтаго не забачу, усё будзе на іншаму і так надоўга, на сколькі гадоў, можа на веки!

І праўда! На другі дзень зрана прыехалі у Гомель. Ладнае места, вялікая рэка, на ёй і чоўны, і баркі, і платы, і парходы!

На станцыі ўсякаго народу, найбольш, разумеецца, жыдоў, але шмат і нашых: мужыкі і тые, што у нас і ня тые, але ўсеж такі адразу відаць, што нашы.

А як ад'ехалі шчэ трохі, пачалася Украйна: на мужыках замест белых сьвітак—чорныя і порткі чорныя шырокія, такія шырокія, што з адной пары можна было б зрабіць добрых дзьве! Народ чэрнявы і шмат мацнейшы за нашага. Земля зачалася лепшая: чэрназём.

Чым далей ехалі, тым земля лепшая і народ відаць багацейшы: хаты белыя, чыстыя, каля кожнае—сад; скаціна ані раўняцца з нашай: вялікая, здаровая, рогі доўгія, закручаныя!

У нас ужо ўсе на кані робяць, асабліва бяднейшыя, а там і аруць валамі і ездзяць на валах! Паўзе гэтакая пара вялізных быкоў, а украінец ляжыць сабе на панарадзе на бруху, люльку курыць і ні аб чым не дбае!

Ехалі мы так Украйнай дзьве пары. Земля зачала мяняцца; лес саўсім прапаў, німа ні рэчэк, ні вазёр, нават і травы німа—высахла; вёсак не відаць, а на станцыях усюды чорна ад вугальля; усе вагоны насыпаны вугальлем, горы вугальля навалены тут жэ каля дарогі. Гэта тут блізка капаюць вугальле.

Пан мусіць ведае, што гэта такое: з зямлі выкопваюць такое цвёрдае як камень вугальле; трудна яго распаліць, але за тое, калі распаліцца, гарыць лепш за дровы; ідзе яно на хвабрыкі, заводы, гдзе нема лесу і на апал дамоў.

Але неяк нудна у той старане: ўсё у сажы, нігдзе травінкі зялёнай не забачыш! Людзі ж жывуць добра.

Далей паехалі мы перэз казацкую зямлю: стэп усюды, ні лесу, ні травы, вады відаць мала, а вецер, не дай Божэ! Земля добрая! Ураджай у гэтым гаду быў вялікі, для таго у той час шчэ ня убраліся, у другіе гады у такую пару на полі чыста, аруць на зіму.

Паглядзеў я на іх гаспадарку: атпусці Божэ цяжкіе грахі!

— Што так? запытаўся Міхановіч.

— А як жэ! трохі плугам (сахі у іх нема, ўсё плуг) пакальнае, пасеіць, забарануе і—ўсё! Земля хоць і добрая, чарназём, але пахадзіць каля яе—што бы гэта вышла!

А малацьба! Тут жэ на полі разлажылі збожэ, прывязалі да каня якуюсь каменную шэсцярню, на кабыду улезла баба—паганяе, шэсцярня коціцца, давіць збожэ, і выціскае зярнё.

Аблічыце, паночку, сколькі тут можэ быць глуму!

На полі больш усё кабеты, бо шмат мужчын у такім вяку, што толькі і працаваць, на службе ў войску.

Вось гдзе саломы! на стэпе, у чыстым полі зложены так званыя скірды; гэта калі ўзяць панскі дом, але так доўгі, як да возера—дык вось такіе бываюць скірды! І так проста на стэпе стаяць, ніхто не даглядае!

Далей — вялікае, багатае места—Растоў. Чэкаць трэба было гадзін с чатыры; хацеў разам з людзьмі схадзіць, паглядзець, што такі за горад, бо, як уважаю, павінен быць большы і багацейшы за наш Мінск, але баяўся заставіць рэчы—зладзейства там, не дай Божэ!

Так на вакзале прасядзеў увесь час.

Тут ужо усякага народу: жыды, армяне, чэркесы; каго толькі німа! Крык, шум, гвалт!

За Растовам пашоў Каўказ... Горы. . Вось горы, паночкі мае! Ніколі ня думаў я, што можэ быць такая гара, што на вярху яе ляжыць снег і хоць сонцэ паліць так, што ад гарачыні ня ведаеш, куды дзецца, снег жэ ляжыць сабе і хоць бы што! Такіх гор шмат.

Увідзеўшы іх, я не зразумеў, што такое. Здалося так, як часам бывае, калі вёску на ўзгорку замяне снегам і сонцэ на яе свеціць.

Пытаю у суседа, а ён і кажэ: гэта каўказскіе горы і відзючі, што я чэлавек просты, зачаў тлумачыць, што і як.

Так Каўказам едучы, даехалі мы да Каспійскага мора.

Але трэба паном сказаць, што Каўказ ня усюды адна—

стайны, ня усюды горы, шмат нізкае, роўнае зямлі, а бліжэй да мора пашоў пясок і камень.

Як пабачыў я морэ—доўга глядзеў, як зачараваны: зялёная вада, усюды кругом вада; так, як у нас земля усюды канчаіцца лесам, альбо на стэпе усюды земля, там вада. а па ёй ходзяць хвалі, уздымаюцца, пеняцца і так без перастанку. І хораша і страшна!

На заўтра а паўдні выезджаць...

Морэ неспакойна, шуміць, а я, што толькі праз Сьвіслач перезджаў, цяпер мушу ехаць праз такое вялікае сярдзітае морэ.

Заўтра Прачыстая...

Зазванілі ў цэркву... Пашоў...

Шчыра маліўся я аб тым, каб шчасліва перэехаць, каб на новым мейсцы добра было жыць, каб вярнуцца с часам да дому; а як свяшчэннік зачаў малітву аб тых, што плаваюць па моры, што ў дарозе, я стаў на калені; гляджу, разам са мной стала шмат людзей: і ім відаць у дарогу, і яны да Бога!

Параход атходзіў а другой гадзіне, а яшчэ а дзевятай я са сваімі клумкамі усеўся на сваім мейсцы. Ніколі ня відзеў я парохода, дык мне ўсё гэта дзіўно.

Так, як на чыгунцэ, 3 клясы; бяднейшыя едуць утрэцей, у каго кішэня лепшая—едзе у другой, а хто хочэ саўсім панам ехаць, мець асобны пакой—бярэ білет у першай. Алеж за тое і плаціць!

Загудзеў сьвісток, задрыжаў параход, зашумелі калёсы... Паехалі... Знялі шапкі, перахрысціліся...

У каго засталіся знаёмыя, зачалі махаць шапкамі, хусткамі... Прыстань і людзі робяцца ўсё меншыя, скоро ўжо і іх не відаць, толькі горад красуецца на высокім берэзе. Я ўсё аглядаўся, аж тут як таргане... Ледва ўтрымаўся! Што та-кое? пытаю.

А мне атказываюць: вышлі у морэ, дагэтуль былі у затоцэ; забыўся, як гэта по русску завецца.

Тут, паночку, пачало нас кідаць са стараны ў старану і кідала цэлыя суткі (пару). Параход кідала то на правую старану, то на левую, то ў ніз перадам, то задам; параход сусім ужо лёг на бок, раптам устае і зараз жэ кладзецца на другую старану; ўсякая рэч ляціць, бьецца.

Хвалі так і кідаюцца, як шалёныя; падбяжыць над бок парохода, стукнецца аб яго, палецяць брызгі і пашла назад, але тут жэ бяжыць, яшчэ бóльшая, высока ўзлетает, кідаецца на памост, разліваецца па ім, далей новая... Пазамачыла нас усіх, пазалівала рэчы.

А тут яшчэ новая беда: не ўсякі чалавек можа знесці калі морэ пачне яго гойдаць, большая часць хварэе; памерці— не памрэ, а намучыцца ў волю.

Бабы плачуць, думаюць, што карабель не вытрымае, пойдзе на дно, дзеці крычаць, шум кругом... Цэлую ноч так і ня задрымаў, хоць сам быў здароў—ўсе нават дзівіліся.

Разам са мной ехалі два жыды з Валожына, ехалі далёка, яшчэ далей ад мяне, кудысь у Бухарскае царства.

Чаго пацягнуліся так далёка, не казалі, але відаць— шільны інтэрэс.

На другі дзень бура супакоілася. Зрабілася так ціха, цішэй, чым тут у панскім возеры; ні адной хвалі, вада гладкая, як шкло.

І што мяне здзівіла: вада такая чыстая, што, не зважаючы на глыбіню,— гэта ж морэ, мае паночки, а не Сьвіслоч! ўсё відаць, што на дне дзеецца, як расце трава, ляжыць жвір, каменяня, як па дне ходзяць рыбы... Тут мне давелося відзець у першы раз на век жывога селедца, як ён сабе весела плавае глыбока у моры па самым дне!

Пад вечар другога дня паказалася земля.

Да берагу яшчэ далёка, але ўжо відаць горы, не высокіе, не такія, як на Каўказе, якіесь рудыя, як бы с цэгля. Чым далей едзім, тым лепей відзім зямлю, аднакаж не відаць ні травы, ні лесу. Смутны край!

І гарача відаць там, калі ад берага дае жарам, як з добра распаленай печы, калі гаспадыня збіраецца пячы хлеб на вялікую дружыну.

Прыехалі. Пясок, пясок, пясок... Перанёс я свае рэчы. Поезд стаяў, чакаў на нас, але яшчэ было рана і нас ў вагоны не пушчалі.

Зачаў я аглядацца. Віджу: хатка, так, нават добрая, стаіць бокам, дзверы расчынены насыцеж; у другім мейсцы відаць ак бы катушок саўсім развалены, але не ат старасці, а так, як бы наўмысьне збурэны.

Гляджу далей; рельсы перакручэны, як бы з іх хто вяроўкі віў.

Пачынаю распытвацца.

І што ж бы паньства думалі? за тыдзень перад тым, як нам прыехаць, было тут землетрасеньне!

Земля трасецца!

Як жэ ж тут жыць на такой зямлі? як будавацца?

Канец нарэшце канцоў — кандуктар (с салдатаў) атчыніў дзверы і мы паўлазілі у вагоны.

Сеў я кала вакна і гляджу.

На сэрцы смутна.

Прыглядаюся: чалавекаў з дванаццаць-пятнаццаць у аўчын-ных шапках, у халатах (пасле я даведаўся, што народ гэты называецца Сарты); адзін стаў спераду, падняў рукі, у гару, штось забарматаў, пастаялі так усе задраўшы галавы ў гару, потым усе разам паваліліся на зямлю, трохі палезалі, уско-члі, і зноў пастаялі і так разы тры-чатыры.

Гэта іх такая вячорная малітва. Вера іх такая самая, як у нашых татараў, але ні разу я ня відзеў, каб нашы калі маліліся, а у тых такі парадак, што гдзе б ён ня быў, а сваей парэ мусіць маліцца. Вылезлі з вагонаў і тут жэ на пяску спаўняюць закон свае веры.

На другі дзень з рана гляджу праз вакно: кругом нічога не відаць: пясок, альбо якаясь шэрая земля, але больш пясок.

І што ж паны думаеце? Што значыць моц Боская! І ў такім мёртвым пяску расце такі дрэва, знаходзіць для сябе якісь пасілак; праўда дрэва не паказнае, крывое, ад зямлі не відаць, толькі корень вялікі, ва ўсе стараны раскінуўся, шукаючы, чым пракарміцца. Так верет дваццаць-трыццаць і больш пустыняй едзіш—ні лесу, ні травы, ні звярыны ні-якай, пакуль прыедзіш на станцію. Тут такое-сякое дрэва, жывуць людзі. Далей—ізноў пустыня! Гарачыня-ледзь вы-трымаць.

Сяджу на сваей лаўцы, ківаюся, як той жыд стары у школе, драмлю... Толькі прыглядаюся, аж далёка-далёка бліш-чыць вада, па ёй плыве параход, як раз, як той, што пры-вёз нас сюды.

Чыж ізноў морэ? Як жэ ж гэта я нічога ня ведаю?

Паказываю суседу, а ён усьмехаецца.

Морэ-то гэта морэ, кажэ, але яно за намі засталася, мы цераз яго перэжджалі, гэта—зданьне, тут здараецца.

Я зняў шапку і перэжагнаўся.

Цяпер, як успбмню, мне і самому выдаецца смешным; потым відзеў я не раз такія зданьня, прэдстаўляліся морэ, вёскі, цэлае места.

Выйшаў на адной станціі; віджу: стаіць поезд, вагонаў с трыц-цаць, вагоны асаблівыя—адна пляцформа, а на ёй агро мная кадзь такая, што у яе вёдзер можэ з дзьвесьці увойдзе.

— Скажы, служывы, які гэта поезд? пытаю у якогась салдата, што ішоў каля вагонаў і стукаў малатком на калё-сах, каб даведацца, ці цэлы.

— Вадзяный! отказывае.

— Што за водзяный? допытываюся. Але салдат толькі рукою махнуў.

Бо і праўда: чалавек заняты службай, а тут вытлумачы-
вай якомусь старцу, які такі поезд.

Аднакаж я зацекавіўся.

Віджу каля званка стаіць другі салдат; званіць прыдзеца
ня скоро, машына там стаіць на кожнай станцыі доўга.

Патходжу.

— Абясні мне, служывенькі, калі ласка, які гэта поезд
стаіць там за нашым?

— А маскаль мне на гэта:

— А вы скуль едзіце, з якой стараны?

— С пад Мінска, кажу.

— А я з Ракава.

— Ракаў я знаю, атказываю, не далёка ад нас, ладнае
мястэчко. А тут сын мой жыве ў Асхабадзе, цяпер службу
скончыў...

Так слова за слова разгаварыліся; я і забыўся аб тым
вадзяным поезде.

Аж тут крычаць: „званок“! Я ў вагон.

Потым я допытаўся такі, што гэта значыцца „вадзяны
поезд“.

— Ваду возіць. Край такі пустынны, што нават не на
кожнай станцыі ёсьць вада; дык вось што дзень пасылаюць
цэлы поезд, ён забірае ваду там, дзе яна ёсьць і вьязе па
ўсіх чыста станцыях, дзе вады нема і раздае яе, а хто не
мае права—купляе.

Божэ ж мой мілы, думаю, што ж гэта за край такі, штож
гэта за жыцьцё, калі ваду, як тую гарэлку трэба справад-
жаць з далёку і вазіць па чыгунцэ.

Нарэшце прыехалі.

Места добрае, вялікае: ёсьць і вада і усякае дрэва, доб-
рыя дамы, храмы.

Спаткаў мяне Янка... Вырас, набраўся павагі; дома чэкала
на мяне жонка яго з абедам; зараз же падалі на стол.

Так...

Зачаў я працаваць с сыном; ён больш на службе, а я з
работнікамі. Работы шмат; плата леншая, чым гдзе. Падаба-
лася мне.

Але па нейкім часе зачаў я нудзіцца.

У будніе дні сьвят-так: устанешь рана; як напрацуешся за
дзень, дык і думаеш, як бы скараў да ложка, а прыдзе
свята — ня ведаеш, куды дзець час. Спачатку хадзілі мы з
Янкай па месце, прыглядаўся я, як тут людзі жывуць; ха-
дзілі ў госьці. У Янкі шмат знаёмых: пачцівые, добрыя пра-
цавікі, лайдацтва сярод іх не было, але ўсё больш людзі

маладые, мне старому кумпаніі нема: гляджу, слухаю—яны ўсё аб сваіх інтэрэсах, службе... кпінкі, жарты...

Адзін раз іду я неяк па рынку—трэба было купіць новую шапку—віджу надніе шапочніка, маленькая крамка, тут, відаць, і ўся хвамілія жыве. У вакне сядзіць, шыючы шапку стары лет пад семдзесят жyd; застанавіўся я, давай распытвацца: жyd з ахвотай атпаведае, відаць і яму нудна, рад, што, ёсьць с кім пагаварыць.

І трэба ж такі траф: жyd быў калі і не саўсім наш, то недалёка—з Вільні.

З гэтым жyдом мы потым запрыязніліся, запрашаў ён мяне на шабас, трактаваў рыбай, на свой Велик дзень пасылаў мне гасьцінца мацу. Зусім як у нас! Не раз зваў яго і я да сябе: вышье, бывала, Нохім (так ён празываўся) гарбаты, а калі ўпросіш выпіць чарку гарэлкі, то закусывае не іначей, як цукрам: трымаўся свайго закону і там. Пачцівы быў чэлавек, хоць і жyd; толькі не даў яму Бог доўгага веку: скоро памёр і хварэў нядоўга—у пяць—ці ў шэсьць дзён згінуў ад запаленьня лёгкіх. А як хацелася бедаку вернуцца дамоў!

Я ўжо казаў паном, што скоро зачаў нудзіцца. Бо як жэ не нудзіцца! Усё не так, як у нас, нема таго, да чаго чэлавек прывычаўся з дзяцінства.

У дому у свята, калі не паедзеш да Мінска на рынак, або па другіх інтэрэсах, пойдзеш да суседзяў, посядзіш, пагаворыш. летам паходзіш па полі, паглядзіш, як усходзіць збожэ, паспацэруеш каля сенажаці, пойдзеш на рэчку з вудой ці с крыгай, зайдзіш у лес...

А там куды дзецца? Вышаў за горад—кругом пустыня.

Зімы нема; подыйшлі Каляды—снегу ані званьня.

Папрасіў я нявестку зрабіць куццю, расказаў, як ўсё робіцца; напекла яца і наварыла, была і верашчака, і рыба і ламанцы, пад абрус палажылі сена; запрасілі гасцей, усё са сваей староны...

Вось і вялікі пост... Трэба пану сказаць, што там ня толькі касьцёла, але і кеендза нема, а каталікоў шмат і нас, простых людзей і паноў, бо каталіку не пазваляюць служыць у Мінску, ці там у Вільні, а калі ён выедзе да Расеі, даюць ўсякае, хоць самае лепшае мейсца.

Пытаюся я ў Янкi: скажы мне, сынку, вот што: як гэта тут будзе? Разумеецца, маліцца я магу у царкве, калі ня хочу дома, ну, а як жэ спаведацца, альбо, калі, ня тут кажучы, памру?

Як тады?

А Янка мне і тлумачыць, што раз ці два на год перад калядамі і ў вялікі пост прыежджае з другога горада ксёндз, усіх спавядае, калі хто памёр—свенніць магілу. Каму трэба пільне, а ў кішэні ёсьць — можа справадзіць ксёндза ва ўсякую пару—гэта ужо іх дзела.

Чэкаю.

Чую—прыехаў ксёндз.

У ваднаго з багацейшых паноў была як бы каплічка, там і адбывалася імша.

Іду.

Ксёндз малады, відны такі, але здзівіў мяе: па польску ня ўмее гаварыць, гаворыць па руску і па нямецку.

Паньство разумеє, як гэта дзіка, не па людзку: ксёндз—і па польску ані слова; я да яго, як да пробаща, а ён да мяне па руску!

Аднакаж асабліваго ў гэтым не было нічога: каталікі, ня толькі нашы—але много каталікоў ёсьць сярод другіх народаў, шмат каталікоў немцаў; вот гэты ксёндз быў немец. Але хто ж яго ведаў!

Прайшоў год—прайшоў другі, зачаў я патронку прывыкаць. Што рабіць—ня ўсім жыць там, гдзе хочэцца, буду гараваць тут!

І можа быць завекаваў бы я там, калі б не захварэў; схапіла мяне трасца, а трасца там зласлівая; калі на каго нападзе—трудная рада; з маладога моцнаго ў кароткі час зробіць ні на што не вартаго чалавека.

Як толькі зрабілася мнѣ крыху лепей доктар і кажэ—спужаўся Янка, як я захварэў, паслаў па доктара—заежджаў с пачатку што—дзень, потым тры разы на тыдзень—дык доктар і кажэ: калі хочэце яшчэ жыць—выежджайце атеюль скарэй; як станеце падъезджаць да дому, пачуеце, што здарэеце.

Вось так я і вярнуўся да хаты.

Кнв. 1953 г. Б17558р
А

IV. Вершы.

	Вязанка Я. Лучыны	цэна	4 кап.
bis	Тарас на Парнасе	»	5 »
	Дзед Завала, Ядвігіна Ш.	»	5 »
	Снапок, зборнік вершаў А. Паўловіча	»	15 »
	Адвечная песьня, абразок у XII зьявах Я. Купалы	»	20 »
bis	А хто там ідзе. Песьня Я. Купалы з нотамі	»	10 »
	Біеларускія рэішні з нотамі. Сабраў А. Нрыніевіч	»	30 »
bis	Беларускі песеньнік з нотамі	»	15 »
	Песьні жалбы Якуба Коласа	»	30 »
	Huślar, zbornik wierśaŭ J. Kupały	»	50 »
	Кацярына, Т. Шэвчэнка	»	10 »
*	Жалейка. Зборнік вершаў Я. Купалы	»	50 »
*	Ran Tadeuś, A. Mickiewiĉa piereki, Marcinkiewiĉa	»	25 »
*	Нарон, аповісць Marcinkiewiĉa	»	15 »
*	Wieĉarnicy, аповісці Marcinkiewiĉa	»	15 »
*	Šcераўскіе дазынкi, Kupały, Marcinkiewiĉa	»	20 »
*	Dudka biełaruskaja M. Buraĉka	»	25 »
*	Smyk biełaruski S. Reŭki	»	20 »

Увага. Пачынаючы ад Жалейкі усё выданьне ёсць і на дарагой паперы у пекнай з беларускім узорам вокладцы. Цена дарагага выданьня два разы даражэй за звычайнае.

Скора выйдучь:

- Аб р'оіах, Вiерозкі.
- У дому лепей, Новіча.
- Аб лубіне і с'ерадэльлі.

Беларускіе тэатральныя творы.

*	Модны шляхцок, камедыя у 1 дзеі Каганца	25 кап.
*	У зімовы вечэр. Абраз Э. Оржешко у 1 дзеі	35 »
*	Пашыліся ў дурні. Жарцік Крапіўніцкаго у 3 дзеях	60 »
*	Сватаньне. Жарцік Чехова	25 »
*	Михалка. Камедыя у 1 дзеі	35 »
*	Па рэвізіі, абраз у 1 дзеі Крапіўніцкаго	35 »

«Наша Ніва» за гады:

bis	1906	50 .	»
bis	1908	2 р.	— »
bis	1909	2 »	50 »
	Беларускі календар за 1910—1911 г.	15	»

Беларускіе пачтовыя пісулькі.

Шчарсуны ў летка, Шчарсуны ў зімку, Пранцішэк Богўшэвіч (Мацей Бурачок), Вінцук Марцінкевіч, Мужыкі с пад Пухавіч, Торжышчэ у Пухавічах, Дзеўчаты с пад Слуцка, Парабкава дворная хата, Дудар Беларускі, Янка Лучына, Вясковая баба, Дом Тадеуша Косьцюшкі, Беларускае евангеліе XV в., Апостол Скорыны, Беларуская біблія XVII в., Беларускі псалтыр XVII в., Беларускі жyd, Арба валамі на Палесьсі, Палудзен жэнцоў у Палесьсі, Селянін с пад Мінска, Белавежская пушча, Беларускі тып.

Усе беларускіе выданьня можна купляць:

У Вільні:

- у канторы газэты „Наша Ніва“.
- у кнігарні „Культура“.
- ” ” В. Макоўскаго.
- ” ” М. Пясецкаго-Шлапеліс.
- ” ” І. Завадзкаго.

У Менску:

- у кнігарні В. Макоўскаго.
- ” ” Френкеля.

У Гродні:

- у кнігарні Шантыроўны на Соборной вуліцы.

У Вітебску:

- у кнігарні Коловрат-Чэрвінскай на Замкавой вуліцы.

У Коўні:

- у кантора газэты „С. З. Телеграф“.

У Гомлі:

- у кнігарні І. Г. Сыркіна.

У Слонімі:

- у кнігарні Грабоўскай.

У Варшаві:

- у кнігарні Г. Цэнтнершвера.
- ” ” М. Арцта.
- ” ” Карбаэнікова.
- ” ” Сыркіна.

У Пецяярбурзе:

- у кнігарні Польскай на Владзімірскім проспекці.
- у глаўным складзі выдавецтва „Загляне сонцэ і ў нашэ ваконцэ“. Вас. Остр. 4 лінія 45, кв. 16.

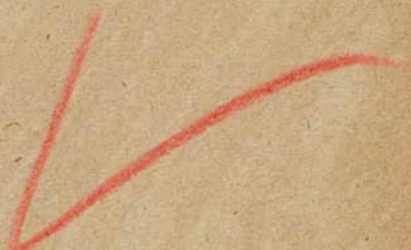
Хто купляе у глаўным складзі за гатовыя грошы нашых выданьняў ня менш як за поўрубель—той не плаціць за прасланьне поштою. Малыя грошы можна высылаць пачтовымі маркамі.

1964-v

Febr. 1994

1994 L

B00000025980 16